

Vergaderjaar 2001–2002

26 603

Uitvoeringsnota Klimaatbeleid

28 240

Evaluatienota Klimaatbeleid

25 026

Reductie CO₂-emissies

Nr. 38

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 14 mei 2002

De vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer¹ en de vaste commissie voor Economische Zaken² hebben op 11 april 2002 overleg gevoerd met minister Pronk van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, minister Jorritsma-Lebbink van Economische Zaken en staatssecretaris Remkes van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer over:

- **de brief van de staatssecretaris van VROM d.d. 27 november 2001 inzake het klimaatbeleid gebouwde omgeving (26 603, nr. 36);**
- **de brief van de ministers van VROM en van Economische Zaken d.d. 21 januari 2002 over de referentieraming energie en broeikasgassen (VROM2002-79);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 22 januari 2002 met de derde «Netherlands Nationale communication on climate change policies» (VROM-2002-70);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 25 januari 2002 met het eindrapport van de commissie Vogtländer over plafonnering CO₂-emissies (VROM-2002-103);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 12 februari 2002 over de tekst van het BANS klimaatconvenant met gemeenten en provincies (26 603, nr. 37);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 22 februari 2002 inzake Evaluatienota Klimaatbeleid (28 240, nr. 1);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 12 maart 2002 inzake de rapportage Convenant Energie uit Afval 1999–2000 (VROM-2002-354);**
- **het rapport van de Algemene Rekenkamer Bestrijding uitstoot broeikasgassen (28 272, nrs. 1–2);**
- **de brief van de ministers van EZ en VROM d.d. 26 maart 2002 inzake stand van zaken CO₂-reductieplan (25 026, nr. 12);**

¹ Samenstelling:

Leden: Witteveen-Hevinga (PvdA), Van Middelkoop (ChristenUnie), Feenstra (PvdA), Verbugt (VVD), Poppe (SP), Duivesteijn (PvdA), Augusteijn-Esser (D66), Klein Molekamp (VVD), Hofstra (VVD), ondervoorzitter, Th. A. M. Meijer (CDA), voorzitter, Luchtenveld (VVD), Van Wijmen (CDA), Kortram (PvdA), Ravestein (D66), Van der Steenhoven (GroenLinks), Van Gent (GroenLinks), Rietkerk (CDA), Oplaat (VVD), Van der Staaij (SGP), Schoenmakers (PvdA), Waalkens (PvdA), Udo (VVD), Mosterd (CDA), Ten Hoopen (CDA) en Depla (PvdA).

Plv. leden: Dijkstra (PvdA), Stellingwerf (ChristenUnie), Valk (PvdA), Van Lente (VVD), De Wit (SP), Van Heemst (PvdA), Scheltema-de Nie (D66), Van Beek (VVD), Geluk (VVD), Schreijer-Pierik (CDA), Blok (VVD), Biesheuvel (CDA), Crone (PvdA), Giskes (D66), M. B. Vos (GroenLinks), Halsema (GroenLinks), Van den Akker (CDA), Niederer (VVD), Van 't Riet (D66), Spoelman (PvdA), Hindriks (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD) en Visser-van Doorn (CDA).

² Samenstelling:

Leden: Blaauw (VVD), Biesheuvel (CDA), voorzitter, Witteveen-Hevinga (PvdA), Voûte-Droste (VVD), ondervoorzitter, Rabbat (GroenLinks), Hessing (VVD), Giskes (D66), Marijnissen (SP), Crone (PvdA), Van Dijke (ChristenUnie), M. B. Vos (GroenLinks), Van Walsem (D66), Hofstra (VVD), Wagenaar (PvdA), Stroeken (CDA), Van den Akker (CDA), Geluk (VVD), Ravestein (D66), Verburg (CDA), Blok (VVD), Hindriks (PvdA), Dijsselbloem (PvdA), Bolhuis (PvdA) en Horn (PvdA).

Plv. leden: Snijder-Hazelhoff (VVD), Atsma (CDA), Molenaar (PvdA), Klein Molekamp (VVD), Vendrik (GroenLinks), De Swart (VVD), Van den Berg (SGP), Poppe (SP), Kuijper (PvdA), Van Middelkoop (ChristenUnie), Van der Steenhoven (GroenLinks), Schimmel

(D66), Van Baalen (VVD), Herrebrugh (PvdA), Van der Hoeven (CDA), De Haan (CDA), Van Beek (VVD), Bakker (D66), Schreijer-Pierik (CDA), Udo (VVD), Hamer (PvdA), Koenders (PvdA), Schoenmakers (PvdA), Smits (PvdA) en Wijn (CDA).

- de brief van de minister van EZ d.d. 4 april 2002 inzake conventant kolencentrale en CO₂ reductie (EZ-2002-221);
- de brief van de minister van EZ d.d. 4 april 2002 inzake reactie op AER-adviezen (28 241, nr. 3).

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Crone** (PvdA) constateert dat uit de evaluaties en onderzoeken van RIVM, ECN en de Rekenkamer blijkt dat de resultaten van de maatregelen op het gebied van klimaatbeleid tegenvallen. Het beleid is dus te zacht en moet worden aangescherpt.

De uitvoeringsnota Klimaatbeleid bevat een minimumpakket maatregelen voor de reductie van broeikasgassen, maar is ook een lappendeken van verschillende instrumenten die niet zijn geformuleerd naar doeltreffendheid en effectiviteit. De Rekenkamer concludeert dat vaak per instrument doel, middel en inzet niet duidelijk zijn. De gerealiseerde maatregelen hebben de totale CO₂-reductie tot stand gebracht. De emissie neemt zelfs iets toe. Het reductiegat is kleiner geworden en is nu 6 Mton.

Het RIVM heeft berekend dat de doelstellingen van Kyoto kunnen worden gehaald met de maatregelen in het PvdA-verkiezingsprogramma. Die houden in een kleine verhoging van de energiebelasting voor gezinnen en beperkte invoering daarvan voor grootverbruikers. De allerbelangrijkste is echter een andere invulling van de ecotaks; niet meer eenzelfde heffing voor iedereen op basis van de energie-inhoud, maar een gedifferentieerde heffing: gas 1, kolen en kernenergie 2 maal 1, warmte/krachtkoppeling 0,5 maal 1 en duurzame energie 0. Voor zonnepanelen staat er zelfs een plusje in. Het gaat namelijk niet alleen om energiebesparing, maar om energiebesparing die ook is gericht op CO₂-reductie. Al eerder is gesproken over een meer gerichte REB-indexatie. De minister van Economische Zaken vond dat een politiek signaal in de goede richting. Wil het kabinet voorbereidingen treffen, opdat men dit voor het nieuwe regeerakkoord kan doorrekenen? Zo kan binnen de energiesector een schifting ontstaan die gunstiger is voor WKK.

De PvdA-fractie steunt het uiteindelijke doel van verhandelbare emissierechten. Nationaal en internationaal is dat veel beter. De facto zal dit echter niet voor 2005 gerealiseerd zijn.

Het kolenconvenant is op zichzelf een goede zaak. Normale marktprikkels werken echter beter dan een convenant en de gedifferentieerde ecotaks is beter dan een kolenconvenant. Als de Kamer met het kolenconvenant instemt, mag dat er niet toe leiden dat de ecotaks niet meer op CO₂-inhoud mag worden gebaseerd. Voor het kolenconvenant moet dezelfde juridische formulering gelden als voor het benchmarkakkoord. Daarbij is afgesproken dat niet een specifieke heffing mag worden opgelegd. Een verandering in het algemene belastingstelsel mag echter wel en is ook van toepassing op benchmarkbedrijven.

De staatssecretaris van VROM wil energiezuinig bouwen stimuleren. Duurzaam bouwen is tot nu toe vooral een zaak van subsidies verstrekken en EPA (energieprestatieadvies) en dergelijke. Het EPA is echter vrijwillig. Een en ander komt niet goed van de grond. De staatssecretaris heeft aangegeven dat er een einde komt aan de vrijwilligheid, als er in 2004 nog geen resultaat is. Moeten niet veel eerder voorstellen worden gedaan voor een verplichte keuring of fiscale of andere prikkel?

In de motie-De Boer c.s. (27 400-XIII, nr. 26) is gevraagd om aanscherping van de energieprestatienorm. ECN en andere organisaties experimenteren al langer met superzuinige huizen met EPL-waardes (energieprestatie op lokatie) ver onder de 0,6. In het PvdA-verkiezingsprogramma is een waarde van 0,8 opgenomen. Kan deze waarde als tussenliggend doel worden opgenomen? Die moet bereikt kunnen worden met de juiste ligging van het huis, veel passief gebruik van zonne-energie, isolatie en

warmtepompen. Daarna moet je naar 0,6 kunnen doorstoten. Het kabinet wil de huidige EPL handhaven. Stilstand is echter achteruitgang. Niet duidelijk is of warmtepompen vallen onder de subsidieregelingen, ecotaksvrijstellingen en dergelijke. Je hoort steeds vaker dat WKK, die grootschalig in stadsverwarmingsprojecten is gebruikt, een goede tussenstap is geweest, maar dat het gebruik van warmtepompen echt de toekomst is, juist in combinatie met zonnewarmte. Kan het gebruik van warmtepompen worden gestimuleerd?

Voor de lokatie-eisen is een goed beleid ontwikkeld met de EPL, de BAEI (Besluit aanleg energie-infrastructuur) en de OEI (programma Optimale energie-infrastructuur). De gemeenten hebben echter veel problemen met de uitvoering. Wat doet het kabinet om gemeenten te helpen de energie-infrastructuur te verbeteren?

Werkt het kabinet aan mooie dossiers voor de formatie, zodat men snel kan doorstoten met de aanvullingen, de precisering van de energiebelasting en andere genoemde maatregelen?

De heer **Van den Akker** (CDA) vindt dat RIVM en ECN in de evaluatienota terecht constateren dat veel ontwikkelingen die cruciaal zijn voor de uiteindelijke emissie, zoals het effect van de liberalisering van de energiemarkt op energieprijzen en de import/exportbalans van elektriciteit, onzeker zijn.

De heer Van den Akker constateert dat veel elektriciteit van vuile bruinkoolcentrales wordt geïmporteerd ten koste van milieuvriendelijke gasgestookte centrales en warmte/krachtkoppelingcentrales. Hij heeft in diverse overleggen gevraagd om dit punt bij de Energieraad en Milieuraad aan de orde te stellen, omdat dit alleen in Europees verband kan worden opgelost. Op alle agenda's en in alle verslagen van de Energieraad en de Milieuraad is dit punt echter niet terug te vinden, alhoewel de minister van Economische Zaken heeft gezegd dat dit aan de orde is gesteld. In de Elektriciteitswet 1998 is bij amendement-Lansink opgenomen dat de energieproductie in Nederland ook in een geliberaliseerde en geprivatiseerde markt op een milieuverantwoorde manier moet plaatsvinden. Waarom wordt deze eis wel gesteld voor de binnenlandse productie, maar niet voor de import?

Het ontstemt de CDA-fractie dat er zo weinig druk wordt uitgeoefend om het proefproject voor CO₂-opslag te laten doorgaan. Wat is de reden voor de vertraging van het proefproject? Over dit project wordt al jaren gesproken, maar concreet gebeurt er niets. Hoe denkt de minister van VROM in het reservepakket maatregelen de ondergrondse opslag van CO₂ te realiseren indien nog niet eens met proefprojecten voor de opslag van start is gegaan? De minister gaat ervan uit dat het CRUST-project (CO₂-Reuse trough Underground Storage) nog in de eerste budgetperiode te realiseren is. In de nota staat dat het kabinet zich inzet om marktpartijen bereid te vinden CRUST te realiseren. Dat klinkt niet erg dynamisch en vooruitstrevend. In hoeverre kan de opslag worden gezien als onderdeel van het reservepakket maatregelen, die moeten worden genomen als blijkt dat met de normale maatregelen de doelstellingen niet worden gehaald?

De heer Van den Akker heeft in eerdere debatten al aangegeven dat behoorlijk op CO₂ kan worden bespaard door waterstofproductie uit gas. De waterstof kan worden gebruikt in de tuinbouw of industrie of ondergronds worden opgeslagen. De technieken zijn voor handen; er zijn bedrijven die op grote schaal waterstof kunnen maken; de ondergrondse opslagcapaciteit is aanwezig en er is een afzetgebied van 10 miljoen mensen. Waarom komt geen proefproject van de grond? Hoe zit het met de «drive» van de minister van Economische Zaken in dezen? Een dergelijk project in deze budgetperiode kan heel belangrijk zijn, ook voor het reservepakket.

Hetzelfde geldt voor de lachgasreductie bij de salpeterzuurfabricage. Volgens de evaluatienota zijn de investeringen om een dergelijke reductie te kunnen bereiken, vrij hoog. Als men het nog in deze budgetperiode wil doen, moet uiterlijk 2003 de beslissing vallen om nog in 2008 de reductie te kunnen realiseren. Welke concrete vooruitzichten zijn er dat dit wordt gerealiseerd? Als de investeringen niet dit jaar of het komende jaar worden gedaan, zal waarschijnlijk ook dit onderdeel uit het reservepakket moeten worden geschrapt.

Wat de elektriciteitsproductie betreft beveelt de commissie-Vogtländer aan om de doelstellingen bij de gebruikers te leggen, terwijl de Europese Commissie juist uitgaat van de producent. Het wordt dus moeilijk om de systemen samen te voegen. Hoe wil de minister dit oplossen? Wat zullen de volgende stappen zijn, nu het rapport van de commissie-Vogtländer er ligt?

In het kader van het klimaatconvenant met provincies en gemeenten wordt 38,5 mln euro ter beschikking gesteld voor informatie- en kennis-uitwisseling. Welke CO₂-reductie wordt met dit convenant beoogd? Als dit geld kan worden ingezet voor de lachgasreductie bij de salpeterzuurfabricage zou je misschien tot een andere afweging komen.

Met het CDA-verkiezingsprogramma worden de doelstellingen van Kyoto gehaald. Daarvoor is ook geld uitgetrokken. Het CDA sluit aan bij de doelstellingen van het kabinet, maar vraagt zich af of die gehaald kunnen worden. Ook het RIVM en het ECN zetten daar vraagtekens bij. Bij het kabinet valt weinig drive te bespeuren om de projecten van de grond krijgen. De heer Van den Akker vreest dat daardoor ook het reservepakket maatregelen straks niet kan worden ingezet.

De heer **Klein Molekamp** (VVD) hoort steeds meer geluiden dat Australië en Canada bij het Kyotoverdrag afhaken en dat ondertekening door Rusland onzeker is. Hoe staat het met de ondertekening?

De heer Klein Molekamp heeft nog geen antwoord gekregen op zijn vragen over het klimaatbeleid van België. De indruk bestaat dat men daar vooral via het «hot airprincipe» werkt. Kan de minister aangeven hoe zijn collega Deleuze dat denkt op te lossen?

Naar aanleiding van de evaluatie is een discussie ontstaan of de doelstellingen gehaald worden en of er extra maatregelen moeten komen. Op pagina 35 van de nota staat dat de uitstoot van broeikasgassen tussen 1990 en 1999 met 6,1% is gestegen, maar uit de rest van de tekst blijkt dat de stijging 2% is. Wat is het juiste cijfer? Toen Paars I aantrad, was het 2%. Als het nog 2% is, is er dus een redelijke stabiliteit. Er is veel beleid in werking gesteld, maar er zit natuurlijk altijd enige tijd tussen het invoeren van beleidsmaatregelen en de effecten ervan.

In de klimaatnota en in de discussie is nauwelijks betrokken dat veel elektriciteit wordt geïmporteerd. Het effect van een aantal maatregelen valt tegen, maar de import is ook veel groter geweest dan men indertijd verwachtte. Die ontwikkeling is misschien niet wenselijk, maar waarschijnlijk wel structureel en scheelt 2 à 2,5 Mton per jaar. Ook het kolenconvenant speelt hierbij een rol. Als overal op gascentrales was overgestapt, zoals oorspronkelijk is voorgesteld, was een zodanige elektriciteitsprijs tot stand gekomen dat de import waarschijnlijk alleen maar gestimuleerd was. Dat is natuurlijk niet de bedoeling. Hoe zit het in het kolenconvenant met het bijstoken van biomassa? Voor een deel heeft men ook te maken met een Europese markt. De beoogde milieuwinst wordt misschien wel gehaald, maar niet omdat wordt bijgestookt met biomassa, maar omdat meer wordt geïmporteerd. Welke invloed heeft het kolenconvenant op de kostprijs van de centrales?

De AVI's leveren energie voor 100 000 huishoudens aan het net en hebben ook een fiscaal voordeel via artikel 36r en de REB (regulerende energiebelasting). Het Rijk zou geen toestemming hebben gevraagd aan de Europese Commissie om deze maatregel te verlengen. De VVD-fractie zou dit

betreuren, want energie uit afvalverbranding kan een belangrijke bijdrage leveren.

Bij de behandeling van de Energienota is relatief weinig aandacht besteed aan de warmtecomponent. Daarom vraagt de VVD-fractie nog eens de aandacht voor de blauwcertificaten. Moet de warmtecomponent in het beleid niet een sterker accent krijgen?

Veel winst is te behalen via overige broeikasgassen. Die component zou verder uitgewerkt kunnen worden als dit uit kosteneffectieve overwe- gingen is aan te raden.

De commissie-Vogtländer gaat in haar rapport de weg op van verhandelbare emissierechten. De kosteneffectiviteit van maatregelen gaat dan een grotere rol spelen. Projecten als schoon fossiel en CO₂-opslag komen dan sneller naar voren. De heer Klein Molekamp sluit zich aan bij de vraag van de heer Crone over de opslag van CO₂. Overi- gens kan over het rapport van de commissie-Vogtländer pas wezenlijk gediscussieerd worden als het kabinetsstandpunt naar de Kamer is gezonden. De SER heeft in dat verband gevraagd om vooral naar de Euro- pese component te kijken. Als er een Europees systeem van emissie- handel komt, zal de kosteneffectiviteit op Europees vlak veel centraler komen te staan en zullen een aantal maatregelen uit het reservepakket in een andere verhouding komen te staan. De VVD-fractie voelt wat dat betreft niets voor een ecotaks voor grootverbruikers. Het zou onverstandig zijn om dit nu in Nederland in te voeren. Het is van belang om te komen tot een systeem van verhandelbare emissierechten op Europees vlak. De heer Klein Molekamp constateert één groot verschil tussen de PvdA en de VVD: met het langer openhouden van Borssele heeft de VVD 1,2 Mton winst ingeboekt. Het zou buitengewoon verheugend zijn als de kiezers na 15 mei de VVD daarvoor een meerderheid in de Kamer zouden geven. Desgevraagd antwoordt de heer Klein Molekamp dat de centrale zeker tot 2014 open kan blijven. Als dan nog niet wordt voldaan aan de doelstel- lingen, heeft de VVD-fractie er geen bezwaar tegen om de instrumenten van Joint Implementation en Clean Development Mechanism (CDM) meer in te zetten. In het regeerakkoord werd dit gefinancierd uit de ontwik- kelingshulp. Een jaar geleden is dit veranderd en op dit moment zijn ontwik- kelingshulp en het CDM van elkaar losgekoppeld. Voor een nieuw regeer- akkoord valt te praten over een herkoppeling van de bijdrage aan het CDM en financiering uit ontwikkelingssamenwerking. Op dit moment wil de heer Klein Molekamp daarover echter geen uitspraken doen. De VVD-fractie vindt Joint Implementation en Clean Development Mecha- nism heel belangrijk. Welke projecten zijn op deze twee gebieden afge- sloten? Op basis van de voorliggende stukken heeft de VVD-fractie geen behoefte aan aanvullende maatregelen. Zij wacht op de implementatie van het rapport van de commissie-Vogtländer, liefst in Europees verband. Dan kan men tot een klimaatbeleid komen dat kosteneffectief is, waarin de overheid niet alles behoeft voor te schrijven, maar de markt ook dat zal doen wat nodig is om de Kyotodoelstellingen te halen.

De heer **Van der Steenhoven** (GroenLinks) constateert dat er na de totstandkoming van het Kyotoakkoord in Bonn en na de ratificatie door de Kamer een windstille lijkt te ontstaan in de zin dat het doel is bereikt en dat het wel zal lukken. Hij noemt een aantal redenen om daaraan te twij- felen.

Ten eerste is Kyoto slechts het begin van een poging om iets te doen aan het wereldwijde broeikasgasprobleem. De afspraken die daar zijn gemaakt, zijn onvoldoende om op termijn tot een goede CO₂-politiek te komen en het probleem van het broeikas effect op te lossen. Het kabinet geeft dat eigenlijk ook toe. In het NMP 4 en in de evaluatienota staat dat het huidige beleid onvoldoende is om de CO₂-reductie tot stand te brengen na 2012. Ten tweede is in 2000 de uitstoot van CO₂ ten opzichte van 1990 met 8% gestegen in plaats van met 3% gedaald. Ten derde blijkt

uit het rapport van de Algemene Rekenkamer dat de doelen de afgelopen jaren niet zijn gehaald en dat het heel moeilijk is om die te monitoren. Er moet dus iets gebeuren, wil men kunnen aantonen dat de doelstellingen worden gehaald. De Rekenkamer heeft ook twijfels of het voorgenomen beleid voldoende is om de doelstellingen te halen. Ten vierde zijn ook het RIVM en ECN in hun rapporten kritisch en hebben zij twijfels of de doelstellingen wel worden gehaald. Ten vijfde blijkt uit het nieuwe rapport van het IPCC (International Panel on Climate Change) een toenemende zorg of de broeikas effecten niet sneller gaan dan men eerst had gedacht. Ten zesde blijkt uit de onderzoeken van het CPB en het RIVM dat van de 6 Mton die gevonden moet worden, slechts 3 Mton haalbaar is en dat er vele onzekerheden en onduidelijkheden zijn.

Er moet dus veel meer gebeuren. Er ligt een motie-De Boer over de energieprestatienorm. Het kabinet geeft aan dat er problemen zijn bij de uitvoering van de motie en dat die te veel geld kost. Veel organisaties uit de sector hebben echter aangegeven dat het wel kan. De heer Van der Steenhoven sluit zich aan bij de woordvoerder van de PvdA-fractie. Het kabinet moet gewoon toegeven dat de motie wel kan worden uitgevoerd en dat ook gewoon doen. Uitvoering van de motie kan ontzettend veel opleveren, zeker op lange termijn.

Bij de vaststelling van het NVVP (Nationaal verkeers- en vervoersplan) is een motie-Van der Steenhoven aangenomen, waarin is gevraagd om een pakket van maatregelen op het gebied van verkeer om de CO₂-emissie terug te dringen. Dat strookt ook met het nieuwe beleid op dit punt, want minister Pronk heeft naar aanleiding van het rapport van de Rekenkamer verklaard dat per beleidssector doelstellingen moeten worden geformuleerd. Hoe zal de regering deze motie uitvoeren?

Het CPB en het RIVM hebben doorgerekend dat de maatregelen uit het verkiezingsprogramma van GroenLinks een reductie van de CO₂-emissie tot stand brengen. Daarbij scoren twee maatregelen goed: de REB voor grootverbruikers en de kilometerheffing. Door deze maatregelen zal de economische groei wel 0,2% minder zijn. Dat is echter de prijs die moet worden betaald voor het oplossen van de milieuproblemen. GroenLinks wil dit duidelijk voorleggen aan de kiezers.

De GroenLinksfractie wacht met spanning op de nota van het kabinet over luchtvaart en klimaat. Ook daar valt veel te halen. Er is dus enige urgentie op dit gebied. Wanneer wordt die nota naar de Kamer gestuurd?

Uit het energierapport blijkt dat veel te weinig is gebeurd en dat veel meer mogelijk is. In sommige gemeenten zijn de afgelopen jaren energieprogramma's gevoerd alleen op gedragsverandering, die tot 10% minder energieverbruik hebben geleid. Ook op het gebied van communicatie naar de consument is veel meer mogelijk. Met name bij consumenten komt de energiebesparing niet van de grond. Daar valt toch veel te halen, onder andere door het EPA gratis te maken.

De heer Van der Steenhoven verzoekt het kabinet tot een grotere krachtsinspanning te komen en het reservepakket maatregelen en de andere genoemde maatregelen uit de kast te halen. Van hem mag Nederland vooroplopen en hoeft men niet op Europa te wachten. Te hopen is dat ook de andere landen meer gaan doen dan op dit moment.

De heer **Van Walsem** (D66) constateert dat de brief van 26 maart van de ministers van EZ en VROM aanleiding geeft tot zorg. De berekeningen van het RIVM, het ECN en de Rekenkamer geven aan dat het huidige beleid onvoldoende garanties biedt dat de Kyotodoelstellingen worden gehaald. De minister van VROM ontkende enkele weken geleden problemen bij de uitvoering en hij ontkende, signalen van de genoemde organisaties in die richting te hebben ontvangen. Is de minister nog steeds zo optimistisch? De projecten zijn voor een groot deel qua kosteneffectiviteit in orde bevonden, maar een groot deel van de projecten uit de eerste tranche gaan niet door omdat zij zijn afgewezen of ingetrokken. De raming van de

CO₂-reductie die in 2000 nog 3,4 Mton jaarlijks was, is nu met 2,6 Mton aanzienlijk lager. Grootschalige projecten in de glastuinbouw en projecten zoals Nedalco en Nerefco gaan niet door. Van de eerste en de tweede tender zijn elf projecten gerealiseerd en nog 39 in uitvoering. Voorts is de uitvoering van de Kyotoafspraken nog maar een eerste stap. Uiteindelijk moet men naar een reductie van 60% tot 70%, wil het klimaat effectief worden verbeterd. Het is van cruciaal belang voor de voortgang dat het eerste deel van de afspraken, in Kyoto vastgelegd, wordt gehaald binnen de termijn. De signalen zijn duidelijk negatief. De D66-fractie vraagt de ministers van VROM en EZ om het reservepakket nu al aan te spreken. Het is duidelijk dat extra maatregelen nodig zijn. Naast de genoemde maatregelen zijn doorgaan op het fiscale spoor, stimulering van duurzame energie en vergroting van het aandeel van groene stroom noodzakelijk. Een eventuele overschot aan reductie kan worden meegenomen naar volgende jaren.

De D66-fractie houdt vast aan de 50/50-verdeling voor binnenlandse en buitenlandse maatregelen, maar wanneer zich kansrijke projecten in het buitenland voordoen, moet niet geaarzeld worden om die onmiddellijk aan te pakken.

De D66-fractie verwacht veel van de emissiehandel, zoals voorgesteld door de commissie-Vogtländer. Zal een puur binnenlands systeem echter het gewenste resultaat opleveren? Veel grootverbruikers opereren in een internationale context. De commissie stelt ook dat een internationaal systeem het meest efficiënt is. Voor een nationaal systeem stelt zij een aantal criteria vast. De D66-fractie plaatst vraagtekens bij punt 2, de concurrentiepositie van de Nederlandse industrie. Hoe kan die onaangestast blijven als niet eens een Europees systeem wordt ingevoerd? Het systeem werkt pas echt bij een groot aantal deelnemers.

De D66-fractie hecht veel belang aan het convenant met gemeenten en provincies. Ook op lokaal en provinciaal niveau is uitvoering van het klimaatbeleid mogelijk en noodzakelijk. Naast een algemene evaluatie van de resultaten zal vooral een inspanning op dit niveau voor het bereiken van een forse energiebesparing of een flinke inzet van duurzame energie beloofd moeten worden.

Ook in de bouw wil de D66-fractie een forse inzet op energiebesparing en duurzame energie. Behalve in de utiliteitsbouw kan dit ook in de nieuwen vernieuwbouw. De staatssecretaris van VROM noemt in zijn brief van 27 november een aantal mogelijkheden, maar daarin ontbreekt het aanscherpen van de energieprestatienorm. Met toepassing van warmtepompen kan een aanzienlijke energiebesparing worden bereikt, maar er is een aanpassing van het Bouwbesluit nodig om dit te kunnen voorschrijven bij nieuwbouw. Verder kan gedacht worden aan het waterzijdig inregelen van CV-installaties, aan EPA, aan toepassing van zon-PV en in combinatie daarmee aangepaste woonsituering.

Op voorstel van D66 komen er geen windmolens in de Waddenzee. Het is onaanvaardbaar dat de betrokken provincies zich vervolgens niet meer willen houden aan de afgesproken windtaak. Er zijn voldoende kansen op het land en zelfs in het IJsselmeer, langs de Wieringermeerdijk. Er is dus alle reden om aan de taakstelling vast te houden.

De doelstelling voor 2010 is 5%. Misschien is het goed om dit te monitoren en te proberen voor 2007 op 3,5% te komen. Extra aandacht is nodig voor restwarmte en biomassa. Daarvoor moet een breed instrumentarium beschikbaar zijn. Waarom wordt gestopt met de subsidie van 1 cent per kWh voor biomassa, artikel 36r? De projecten voor stadsverwarming en thermische verwerking van brandbaar afval dreigen hierdoor ter ziele te gaan. Wanneer komt het actieplan Biomassa?

De **minister van Economische Zaken** constateert dat de mix van de import, zijnde 35% kolen, 50% kernenergie en 15% duurzame energie, schoner is dan de nationale mix, zijnde 30% kolen, 65% gas, 2% kernenergie en 3% duurzame energie. De import bedraagt ongeveer 20% van het totaal. Bekeken wordt hoe de REB meer CO₂-afhankelijk kan worden gemaakt. Het probleem daarbij is wel dat de positieve bijdrage voor CO₂ bijna geheel verdwijnt, als je het neutraliseert voor kernenergie.

In het kolenconvenant wordt vermeld wat bij wijziging van omstandigheden wordt gedaan. Daarin wordt niet expliciet verwezen naar de REB, maar wel naar de introductie van de emissiehandel. De minister voorziet geen problemen. De introductie van de emissiehandel zal wel de kolenstook relatief duurder maken, maar niet de bijstook van biomassa. De minister antwoordt desgevraagd dat een goedkeuring van het kolenconvenant wijziging van de REB door een volgend kabinet niet in de weg hoeft te staan.

Kolenstook kan niet duurder worden door het kolenconvenant. De kostprijs van de bijstook van biomassa is weliswaar hoger dan die van kolen, maar die wordt deels gecompenseerd door de REB en komt waar mogelijk in aanmerking voor het CO₂-reductieplan. Een en ander moet nog ter goedkeuring in Brussel worden voorgelegd. Door subsidiëring mag het namelijk niet goedkoper worden. Desgevraagd antwoordt de minister dat het vreemd zou zijn als de kolencentrales een convenant sluiten waardoor hun concurrentiepositie kostentechnisch negatief wordt beïnvloed. Het is overigens wel mogelijk dat de totale productiekosten iets hoger worden dan bij alleen kolen. De minister verwacht overigens dat in veel gevallen de prijs ongeveer gelijk zal blijven. Gevraagd of steenkoolcentrales op basis van marginale kosten kunnen verkopen en toch de REB-teruggave kunnen krijgen, antwoordt de minister dat elke centrale tegen marginale kosten kan verkopen. Alle centrales zijn in particuliere handen. Als men verkoopt tegen marginale kosten, kan men dit echter nooit lang volhouden. Subsidies worden gegeven om de kostprijs vergelijkbaar te maken met de kostprijs voor kolen en biomassa. Als biomassa duurder is en de kosten daarvan voor een deel worden gesubsidieerd, maakt het niet uit of het marginale kosten zijn. De minister concludeert dat er een verkeerd beeld bestaat over de kostprijsamenstelling. Zij wil dit onderwerp in een nog te houden debat aan de orde te stellen.

Bij het CRUST-project is het probleem dat de gehele keten van CO₂-levering, transport, tijdelijke ondergrondse opslag tot en met de nuttige toepassing in één keer van de grond moet komen. Daarom is verleden jaar besloten tot een demonstratieproject van tijdelijke ondergrondse opslag van CO₂, met uitzicht op levering en nuttige toepassing. Vanwege de kennis van de ondergrond, de verantwoordelijkheid voor de mijnbouw en de relatie met de olie- en de gassector heeft de minister van EZ dit initiatief overgenomen van VROM. Beide ministeries werken wel samen op dit terrein. In eerste instantie is het voorbereidende werk gedaan. Bij een eerste inventarisatie leek de interesse van marktpartijen om het demonstratieproject te realiseren, buitengewoon gering. Na de publicatie van de subsidieregeling voor lokatiespecifieke haalbaarheidsonderzoeken zijn drie onderzoeksvoorstellen ingediend. Deze zullen binnenkort beoordeeld worden. Vermoedelijk zijn de resultaten aan het eind van de zomer bekend. Omdat de termijn voor het indienen van voorstellen krap is geweest, wordt overwogen om ruimte te bieden voor nog één of twee voorstellen voor haalbaarheidsonderzoeken. Eind 2002 zal naar aanleiding van de eerste resultaten van de haalbaarheidsstudie een tenderregeling worden gepubliceerd. Dan worden de gereserveerde middelen uit het CO₂-reductieplan, ongeveer 12 mln euro, toegewezen voor het realiseren en beheren van het demonstratieproject. Uit de haalbaarheidsstudies moet blijken of de gereserveerde middelen

voldoende zijn. Dit alles zit in het reservepakket. Er liggen inmiddels voorstellen en de minister heeft de verwachting dat het de goede kant op gaat. De minister is blij dat het advies van de commissie-Vogtländer nauw aansluit bij het huidige convenant en de afspraken. Dat bewijst dat deze instrumenten waarde hebben en maakt het systeem van emissiehandel toegankelijker. De commissie-Vogtländer zegt overigens dat Nederland zich altijd zal moeten aansluiten bij een Europees systeem, ook al is dat minder mooi dan het Nederlandse, en niet een Alleingang moet beginnen. Absolute normen hebben een aantal voordelen: milieudoelstellingen worden met meer zekerheid gehaald; de eerste allocatie is makkelijker; uitvoeringskosten zijn lager. Als geen sprake is van belangrijke concurrentievervalsing, moet die optie zeker bekeken worden. Op dit moment wordt een studie verricht naar concurrentievervalsing als gevolg van een Europees systeem van emissiehandel met absolute plafonds voor de deelnemende sectoren. De minister verwacht vlak voor de zomer de uitkomsten van die studie.

Er wordt een proef voorbereid voor allocatie van emissierechten volgens het huidige voorstel van de Europese Unie, waarbij men rechten wil alloceren volgens criteria die zijn ontwikkeld in het kader van benchmarking. Nederland probeert bij het Europese systeem aan te sluiten en tegelijkertijd zijn invloed zodanig aan te wenden dat het een goed werkend en eerlijk systeem wordt. In de bijlage van de conceptrichtlijn die in Brussel voorligt, staan de criteria voor de allocatie, de beginverdeling van emissierechten en de toewijzing van plafonds aan installaties. Het is van groot belang dat ze bij de start niet binnen Europa concurrentievervalsing werken en de besparingen in het verleden niet afstraffen. Met het oog daarop worden de criteria uitgetoetst. Als ze niet werkbaar en rechtvaardig zijn, zal men met de Europese Commissie in de slag moeten om ze te verbeteren. De Europese Commissie en een aantal andere lidstaten kijken heel geïnteresseerd mee wat Nederland doet. Op de Milieuraad in juni zullen de resultaten worden bekendgemaakt. Nederland werkt dus op zodanig constructieve wijze mee aan het voorstel dat de belangen van de Nederlandse deelnemers en ook van andere Europese industrieën goed in de gaten worden gehouden.

In de Kyotodiscussie speelt de import wel een rol, maar de doelstellingen kunnen daarmee niet worden gehaald. Men probeert ook niet de CO₂-emissie te reduceren via een stimulans op import. Er is een meevaller van ongeveer 3 Mton via de import, waarvan 15% groene energie is. Men moet ook niet eenzijdig kijken naar de elektriciteitsimport. Dankzij de import is er inderdaad een CO₂-meevaller. Nederland heeft een energie-intensieve industrie, die niet alleen produceert voor Nederland, maar ook zeer veel exporteert naar het buitenland. Die CO₂ komt gewoon op de Nederlandse rekening. Dat moet niet vergeten worden.

Wat artikel 36r en de bijstook bij AVI's betreft heeft Nederland wel verlenging gevraagd. Alleen weet de minister nog niet of men die zal gebruiken. Zij weet niet of er een nieuw convenant komt. Dat hangt af van de evaluatie en van de vraag of er toestemming uit Brussel komt. Goed bekeken moet worden wat een nieuw convenant, eventueel gekoppeld aan een fiscale vergoeding, extra oplevert aan duurzame energie. Als die evaluatie klaar is, komt de minister daarop terug bij de Kamer.

In Rusland is de energievervalsing buitengewoon groot. Dat is slecht voor het milieu en beperkt op langere termijn de energie-exportmogelijkheden van Rusland. Op termijn is Nederland voor gas voor een deel afhankelijk van import uit Rusland. Het is dus belangrijk dat Rusland veel investeert in energiebesparing. Rusland zou de opbrengst uit de verkoop van emissieoverschotten mogelijk daarvoor willen gebruiken. Vanuit het oogpunt van Joint Implementation is de minister daarin geïnteresseerd. Nederland is geen voorstander van het kopen van emissieoverschotten als daar niet een werkelijke reductie tegenover staat. De minister ziet wel voordelen in emissiehandel tussen overheden.

Wat de windmolens betreft vindt de minister het jammer dat de Kamer IPWA heeft geschrapt. Zij zoekt nog naar mogelijkheden aan één kant van de dijk, maar niet aan de Waddenkant. Dit betekent overigens niet dat Friesland en Noord-Holland van hun verplichtingen af zijn.

De **staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer** begrijpt niet waarop de conclusie van de heren Crone en Van der Steenhoven is gebaseerd dat de doelstellingen voor de gebouwde omgeving, de woningbouw en de utiliteitsbouw niet worden gehaald. Dat is niet af te leiden uit het rapport van het RIVM en ECN, waarin een aantal maatregelen uit de brief van november nog niet zijn meegenomen. De brief van november is een aanscherping van het beleid, wat de kans om de taakstelling te halen, alleen maar vergroot.

Er is uitgebreid gekeken naar de kosteneffectiviteit en de consequenties van uitvoering van de motie-De Boer c.s. voor binnenmilieu/gezondheid en eventuele andere elementen. Op grond daarvan en vooral vanwege de kosteneffectiviteit kan de staatssecretaris op dit moment niet besluiten tot een verlaging van de EPC (energieprestatiecoëfficiënt). Het zal de Kamer ook niet zijn ontgaan dat een discussie gaande is of het tempo in de woningbouw kan worden opgevoerd. Kostenoverwegingen spelen daarbij een rol. De staatssecretaris hoort regelmatig van wethouders dat een deel van het probleem mede wordt veroorzaakt door de regelgeving van rijkszijde, die kostenopdrijvend zou werken. Hij wil dergelijke geluiden serieus nemen. Tegelijkertijd realiseert de staatssecretaris zich dat men het vraagstuk van de kosteneffectiviteit nooit oplost, als de overheid geen doelen stelt in termen van regelgeving. Hij is bereid om in de richting van de bouwsector het signaal te geven dat per 1 januari 2004 de EPC kan worden verlaagd tot 0,8, mits een wezenlijke verbetering van de kosteneffectiviteit is bereikt. Dat is een uitdaging voor de sector. Misschien kan men zo uit die vicieuze cirkel komen. Bij de kabinetsformatie zal dit thema aan de orde kunnen komen.

Op lokatieniveau worden ook projecten met een hogere of lagere EPC-waarde gerealiseerd dan in de regelgeving is voorgeschreven. De staatssecretaris wil die lokatiebenadering, bijvoorbeeld in het kader van de energiepremieregeling, stimuleren. Overigens vallen warmtepompen onder de premieregeling. De staatssecretaris is bereid om vanuit de EPL-benadering te bekijken of er nog een schepje bovenop kan. Overigens is vanaf het begin 2004 als meetmoment genoemd. Naar de sectoren toe moet men daarin consistent opereren; anders ontstaat verwarring. Bij het EPA is heel bewust gekozen voor vrijwilligheid. In de brief is een aanscherping aangekondigd. Daar hoort een massamediacampagne bij. Als er twijfel is over de haalbaarheid van de doelstelling, zal niet gearzeld worden om het meer verplichtend te maken. Op dit moment is er echter geen aanleiding die conclusie al te trekken. De CO₂-reductie moet de komende jaren ook niet primair in de nieuwbouw verdiend worden. In de bestaande voorraad kan nog een belangrijke slag worden gemaakt. In het IPSV (Innovatieprogramma stedelijke vernieuwing) wordt dit integraal meegenomen. Ook in het nationaal akkoord wonen heeft de staatssecretaris hiervan een belangrijk thema gemaakt. Er zijn concrete taakstellingen afgesproken en er wordt gewerkt aan een convenant met de particuliere sector. Het EPA wordt ook op complexniveau mogelijk gemaakt om het voor corporaties aantrekkelijker te maken.

Ten slotte wordt per 1 juli a.s. de EPC voor de utiliteitsbouw aangescherpt.

De **minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer** deelt mee dat deze zomer de ratificatie van het Kyotoverdrag door de Europese Unie zal plaatsvinden. Japan zal dat naar verwachting voor de bijeenkomst in Johannesburg doen. Voor Australië zit het er waarschijnlijk niet in, maar daar is niet sprake van een blokkerend percentage met betrekking tot de 50/50. Bij Canada is het fifty-fifty. Het is onzeker of

Canada en Rusland voor de bijeenkomst in Johannesburg zullen ratificeren. Rusland is de grote onzekere factor op dit moment. Voor de Russen blijft een rol spelen wat zij ermee verdienen. Het heeft ook te maken met de opstelling van de Europese Unie op het gebied van Joint Implementation en dergelijke. In Europa rekent men zich misschien te snel rijk als men het denkt te halen met binnenlands beleid. Men zal Rusland nodig hebben. De antwoorden over België zijn overigens naar de Kamer gestuurd op 10 april jl.

Vervolgens is de vraag of Nederland andere landen nodig heeft. Nederland houdt zich aan de 50/50-verhouding. Dat betekent dus 20 Mton uit binnenlands beleid en 20 Mton uit buitenlands beleid. Wat het buitenland betreft is men behoorlijk op stoom op het gebied van Joint Implementation en CDM en is het voorstelbaar dat meer dan 20 Mton wordt gehaald. Het is niet de opzet om dan minder binnenlands te doen. De minister kiest dan eerder voor de Zweedse aanpak om verder te gaan dan wat men eigenlijk moet doen. De gescheiden doelstelling is een politieke afspraak. Na de verkiezingen heeft men de mogelijkheid om nieuwe politieke afspraken daarover te maken. De minister beaamt desgevraagd dat in het Kyotoprotocol de 50/50-regeling formeel niet is opgenomen en dat er een zekere marge is als het binnenlands tegenvalt. Dan kun je voldoen aan het Kyotoprotocol en krijg je geen boete opgelegd.

Wat het binnenland betreft zijn er harde afspraken over 14 Mton van de 20 Mton. De afspraken over de andere 6 Mton, pijplijnactiviteiten en later dan juli genomen beslissingen, zijn iets minder hard. De minister gaat uit van de effectiviteit van het beleid. Op dit moment is het niet wenselijk om het reservepakket aan te spreken. Hij gaat er ook vanuit dat eventueel het reservepakket moet worden aangesproken en dat niet de 50/50-verhouding moet worden veranderd. Partijen kunnen echter na de verkiezingen bij de onderhandelingen over het regeerakkoord tot de conclusie komen dat het wenselijk is om dat wat nu in het reservepakket is opgenomen, onder te brengen in een regulier pakket voor de periode vanaf 2003. Het is ook verstandig om bij de vaststelling van het regeerakkoord naar het klimaatbeleid te kijken, waarbij alle opties weer openstaan. De stijging van 8% ten opzichte van 1990 betreft CO₂. In het jaar 2000 is het 2%. Dat betreft alle broeikasgassen samen. Als je kijkt naar de statistische gegevens van de Europese Unie, is het niet 2% maar 6%. Dat verschil is als volgt te verklaren: de Europese Unie spreekt over 1999 en niet over 2000; de Europese Unie heeft niet alle overige broeikasgassen genoemd; de Europese Unie heeft in de verschillende berekeningen voor de vijftien lidstaten nog niet de nieuwe berekeningsmethodiek toegepast, terwijl die wel is toegepast in de berekeningen die aan de Kamer zijn gepresenteerd.

Het is juist dat het Nederlandse systeem voor emissiehandel uitgaat van de gebruiker en het Europese systeem voor emissiehandel van de producent. Er zijn gesprekken gaande hoe dit geharmoniseerd kan worden. Het standpunt over het rapport van de commissie-Vogtländer is 9 april in de ROM vastgesteld en zal op 12 april door het kabinet worden vastgesteld. De Kamer zal dit vervolgens ontvangen.

In het kader van het BANS klimaatconvenant is 38,5 mln euro ter beschikking gesteld. Dit levert direct niet zoveel op, want voor zelfstandige activiteiten van de medeoverheden wordt maar 0,2 Mton ingecalculeerd. Dit geld is nodig als ondersteuning voor de medeoverheden om de doelstellingen te halen in de andere sectoren waarbij de medeoverheden zijn betrokken.

Het technisch onderzoek naar lachgasreductie lijkt te resulteren in het oordeel dat dit succesvol kan zijn. Er is overleg met de industrie om tot een afspraak te komen over uitvoering van de maatregel, die zeer kosten-effectief is. Dit zou nog voor 2008 kunnen worden ingevoerd en zou een bedrag tot 25 mln euro inhouden. Daarbij is een beroep mogelijk op de subsidieregelingen van het CO₂-reductieplan.

De minister zal ten slotte de vraag van de heer Van der Steenhoven over de nota over de luchtvaart en haar consequenties voor CO₂-uitstoot en mogelijkheden van CO₂-reductie via beleid, die de Kamer in 2000 zou bereiken, doorgeleiden naar de minister van Verkeer en Waterstaat.

De voorzitter van de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
Th. A. M. Meijer

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Biesheuvel

De waarnemend griffier van de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordeningen Milieubeheer,
Roovers